

הקהילה הבינלאומית צריכה להגיד "לא" לתוכנית טראמפ

ד"ר נמרוד גורן*

ינואר 2020

התוכנית של נשיא ארה"ב טראמפ בנושא הישראלי-פלסטיני אינה תכנית שלום ואינה "הטובה ביותר עבור ישראל". נהפוך הוא. היא יוצאת, על פי הפרסומים, נגד ההסכמות וההבנות שהושגו בין ישראלים ופלסטינים לאורך השנים בנושאי הליבה של הסכסוך – גבולות, התנחלויות, ירושלים, ואפילו פליטים. היא משרתת אידיאולוגיה פוליטית ימנית ומטרות אלקטורליות ומרחיקה את השלום. ככזו, היא מסכנת את עתידה של ישראל במזרח התיכון, ולא משפרת אותו. פרסום התוכנית מחייב את הקהילה הבינלאומית, שבשלוש השנים מאז בחירתו של טראמפ משכה את ידיה מהנושא הישראלי-פלסטיני, להשמיע את קולה ולומר בבירור "לא". כך צריכים לעשות גם פוליטיקאים ישראלים שהשלום עדיין חשוב בעיניהם.

מאז הטמיע טראמפ לראשונה את המונח "עסקת המאה" ב-2017, פינתה לו הקהילה הבינלאומית את הזירה, גם כשנהיה ברור שמהלכיו של טראמפ רק מקשים על יישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני. היא לא נקטה שום יוזמה משמעותית משל עצמה, ושמרה ברובה על שתיקה. מדינאים ופוליטיקאים ממדינות העולם, כולל כאלה שגילו בעבר אכפתיות ומחויבות לקידום השלום, נימקו זאת בשלל טיעונים: אין תחליף להובלה האמריקאית בנושא הישראלי-פלסטיני, הם אמרו. אנו מנסים להשפיע על תוכן התוכנית מאחורי הקלעים, הם טענו. לא נשפוט את התוכנית מראש ולפני שראינו אותה, הם קבעו. כשתפורסם התוכנית, נסתכל על חצי הכוס המלאה וננסה להתקדם, הם הבטיחו. ובהמשך, גרסו שאין טעם להיכנס עם טראמפ לוויכוח על הסוגייה הישראלית-פלסטינית, כי הנושא לא רלבנטי או כי התוכנית האמריקאית עשויה בכלל שלא להתפרסם. וכך הגענו למצב בו בשיאו של השיח הישראלי על סיפוח שטחים בגדה המערבית, מגיעים לישראל יותר מ-40 מנהיגים לפורום השואה, ורובם ככולם מתעלמים לחלוטין מהנושא.

טראמפ ונתניהו לא יכלו לבקש תנאים טובים יותר לפרסום התוכנית. הם עמלו בשנים האחרונות על מנת להגיע למצב זה, ומבחינתם – נחלו הצלחה.

ממשלת נתניהו הצליחה להרחיק את הקהילה הבינלאומית מעיסוק בנושא הפלסטיני. היא תקפה גורמים בינלאומיים (וגם הישראלים) שהביעו ביקורת על מדיניותה, ציירה את הנושא הישראלי-פלסטיני ככזה שאיבד מחשיבותו בעיני העולם, ונקטה צעדים שיקשו על הקמה עתידית של מדינה פלסטינית. האופוזיציה הישראלית לא אתגרה זאת. האופוזיציה האידיאולוגית הלכה ונמוגה בשנים האחרונות, והעדיפה לעסוק יותר בסוגיות חברתיות-כלכליות מאשר במדיניות. ואילו, האופוזיציה הלא-אידיאולוגית לנתניהו נגררת שוב ושוב אחרי הממשלה בניסיון לפנות לקהל בוחרים ימני. דעת הקהל הושפעה בהתאם – התמיכה בפתרון שתי המדינות יורדת, אבו מאזן אינו נתפס כפרטנר, וקידום השלום מדורג נמוך בסדר העדיפויות של הציבור.

ממשל טראמפ פעל גם הוא לשם מטרות דומות, ולא רק על ידי גיבוש התוכנית מאחורי הקלעים ויצירת מסך עשן לגבי מועד פרסומה. הממשל נקט שורת צעדים שהשפיעו על המציאות בשטח ושכבר קידמו הלכה למעשה את עקרונות התוכנית, עוד טרם פרסומה: טראמפ לא חזר על המחויבות האמריקאית לפתרון שתי המדינות, שינה את העמדה האמריקאית המסורתית בנושא ירושלים וטען שגורל העיר אינו עוד על שולחן המשא ומתן, יצא נגד הנהגת הרשות הפלסטינית ועשה לה דה-לגיטימציה, קיצץ כספים ותמיכה במוסדות פלסטינים, ארגוני שלום וגופים בינלאומיים, נתן הכשר למפעל ההתנחלויות, כינס דיונים וועידות ללא השתתפות הרשות הפלסטינית, ונטרל את פעילות הקוורטט (בה חברים ארה"ב, האיחוד האירופי, רוסיה והאו"ם). ארה"ב איבדה מגע עם הצד הפלסטיני, ובכך את תפקידה כמתווך בין הצדדים.

* ד"ר נמרוד גורן הוא ראש מכון מיתוים ומרצה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטה העברית בירושלים.

שחקנים אחרים בקהילה הבינלאומית התקשו לפעול נגד מגמות אלו, או שנמנעו במכוון מכך. האיחוד האירופי סובל ממחלוקות פנימיות חריפות שמקשות עליו לפעול בנושא וליישם החלטות שכבר קיבל (דוגמת סימון מוצרים מההתנחלויות). מדינות אירופה בחרו להשקיע בסוגיות בווערות יותר מבחינתן (ברקזיט, פליטים ועוד). מדינות מרכזיות בעולם הערבי עסקו בקידום יחסיהן מול ישראל, אומנם תחת מגבלות הקפאון בתהליך השלום אך באופן ששידר נכונות לשתף פעולה עם מהלכי טראמפ ושיצר מתיחות עם הרשות הפלסטינית. רוסיה וסין, אליהן פנתה הרשות הפלסטינית בבקשה שיובילו מהלכי תיווך במקום ארה"ב, לא ששו לעשות כן. שליח האו"ם ניקולאי מלאדנוב הפך לשחקן הבינלאומי הלא-אמריקאי המשמעותי בזירה. הוא השמיע קול ברור נגד סיפוח, בדבר עקרונות הסדר הקבע העתידי, ועל משמעות ההתפתחויות בשטח. הוא גם תיווך ביעילות למניעת מלחמה בעזה. אבו מאזן והנהגה הפלסטינית, שקיבלו לפני כמה שנים החלטה אסטרטגית לקדם את המאבק הלאומי שלהם בשדה הדיפלומטי במקום בשדה הקרב, נותרה ללא בעלי ברית משמעותיים בעולם, וללא הישגים.

בתנאים אלה, יכלו טראמפ ונתניהו לרקוח תכנית כרצונם. ואולם, פרסום תכנית טראמפ צריך לחולל שינוי. כעת, תומכי השלום בקהילה הבינלאומית לא יכולים להסתתר עוד מאחורי תקוות מדומות לתוכנית אמריקאית מועילה. עליהם להשמיע בבירור את עמדתם נגד התוכנית החד-צדדית, להציג פרמטרים חלופיים שיכולים באמת לקדם שלום ישראלי-פלסטיני, לייצר תיאום בין מדינות וגופים שמחויבים לשלום ומוכנים להשקיע למען קידומו, ולחבור לגורמים בישראל וברשות הפלסטינית שמסרבים לקבל את תכתיבי טראמפ. בעוד כשנה יושבע בארה"ב נשיא, אולי חדש. עד אז, יש להבטיח שרעיונות הסיפוח שמופיעים בתוכנית טראמפ לא יהפכו למציאות בפועל.